

FOTO

ATLAS

ISSN 1306-1445

No: 2017/01

2017 YAZ / SAYI 24

FİYATI 12.00 TL

KKTC FİYATI 15.00 TL

EK

YABAN HAYAT

FOTOĞRAFI

İPUÇLARI

SEYAHATTE SAĞLIK

GÖKYÜZÜNDEN BAKIŞ

ENDÜSTRİYEL GRAFİK

ISLAK PLAKA

PORTFOLYO: BABAMIN İZİNDE

BALIĞA YAKLAŞMAK

RENK YÖNETİMİ

60 Yılın Öyküsü

THOMAS HOEPKER'LE SÖYLEŞİ

ATLAS FOTOĞRAFÇILARI ANLATIYOR: EDİTÖRÜN SEÇTİKLERİ

ALİ ETHEM KESKİN | ALİ İHSAN GÖKÇEN | HAKAN ÖGE | SELİM KAYA | SERVET DILBER | TURGUT TARHAN | Umut Kaçar | YILDIRIM GÜNGÖR

ISLAK PLAKA

Köklere Dönüş

En eski fotoğraf tekniklerinden biri ıslak plaka (wet collodion). Fotoğrafçının tüm malzemeleri ve üretim sürecini kendisinin takip ettiği, adeta kimyager gibi çalıştığı, emek isteyen bir yöntem. Her şeyin dijitalleştiği günümüzde giderek daha fazla fotoğrafçının ilgisini çekiyor.

YAZI VE FOTOĞRAFLAR **KERİM SUNER**

Sabitleyici banyo sonunda
cam plaka üzerindeki
görüntü son halini alıyor.

Dijital fotoğraf yerine analog fotoğrafı tercih etmenin birçok nedeni olabilir. Analog bir fotoğrafı görüyoruz, tutuyoruz ve bazı durumlarda kokusunu alabiliyoruz (ıslak plaka pozitifler verniklendikten sonra lavanta kokar); ancak ekranda gördüğümüz dijital bir fotoğrafın boyutunu bile algılayamıyoruz.

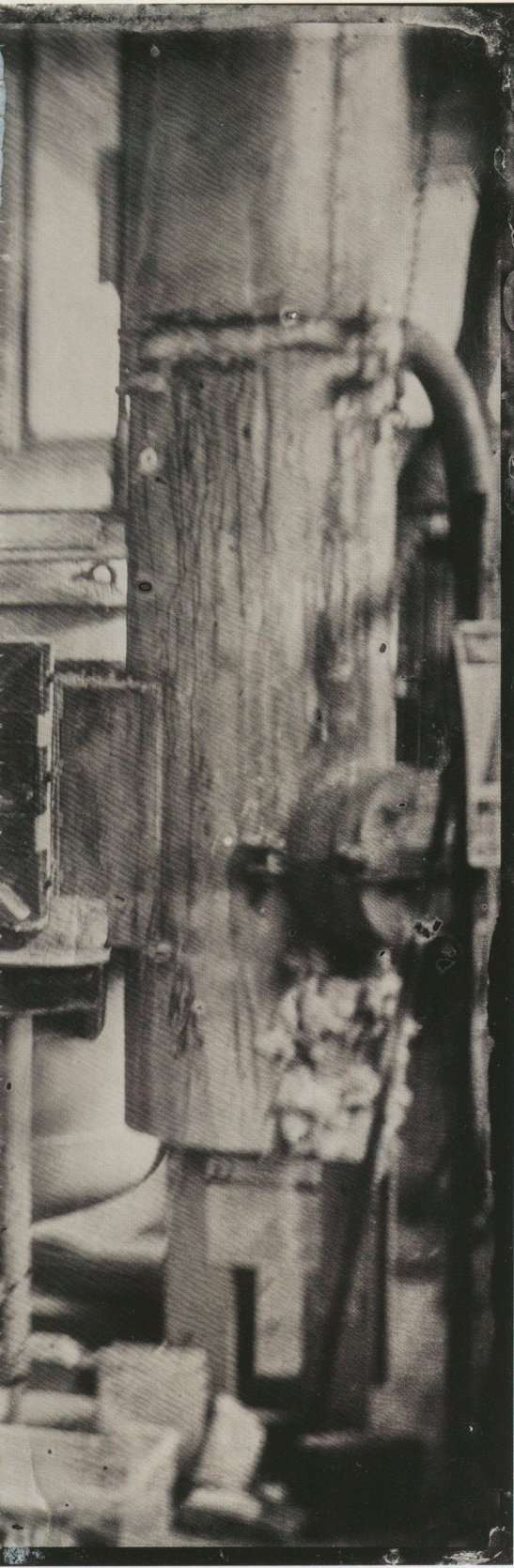

Geçen yüzyılın sonlarına doğru bir megapiksellik ilk dijital makinemi aldığım-
da yepyeni bir dönem başlamıştı benim
için. Çektiğim fotoğrafın neye benzedi-
ğini anında görebiliyordum; fotoğraf başına mali-
yet sıfıra inmişti; “Sesli de çekiyor mu?” sorusuna
göğsümü gere gere “Evet” cevabını verebiliyordum
ama en önemlisi, fotoğraf makineleri artık en iyi

bildiğim dili, yani bilgisayar dilini konuşmaya baş-
lamıştı. Bütün iş akışı benim doğal yaşam ortamım
olan bilgisayar ortamında gerçekleşiyordu.

O günlerde imaj kalitesi filmin çok altındaydı
ama kart delerek program yazmaya başlamış bir
bilgisayar mühendisi olarak çok kısa zamanda fil-
min imaj kalitesini yakalayacağından, hatta geçe-
ceğinden emindim. Sonraki yıllar hep daha yüksek

Asistanım Hande Varsat ile beraber ilk atölye dışı çekimimizi gerçekleştirdik. Lumes avize fabrikasındaki çekim bütün gün sürdü ve ancak altı adet fotoğraf çekebildik. Günümüzde dijital makinelerin çoğu bir saniyede bundan daha fazla fotoğraf çekiyor. Ancak hem biz hem de fabrika çalışanları o kadar keyifli ve eğlenceli bir gün geçirdik ki bir saniyede bunları yaşamının imkânı yok.

megapiksellerin, daha yüksek ISO değerlerinin, daha yeni yazılımların, daha hızlı bilgisayarların ve daha yüksek kapasiteli disklerin peşinde geçti. Ekipman kıyaslamaları yapan blog'ları her gün takip ediyor, yeni çıkan bir makineyi alana kadar uyuyamıyor, yanımda fotoğraf makinesi olmadan sokağa çıkamıyordum. Ta ki bir gün bilgisayarımda sadece dört yaşındaki oğlumun on binlerce

fotoğrafı olmasına rağmen elimde tutabileceğim bir tane bile düzgün fotoğrafı olmadığını fark ettiğim güne kadar. Böylece aylarca sürececek bir projeye başladım; oğlum Alp'in her sene için yaklaşık 250 fotoğrafını seçip, bunları siyah-beyaz işleyerek inkjet baskılarını arşivlemeye karar verdim.

Dışarıda yaptırdığım baskılardan memnun olmayınca alabileceğim en iyi yazıcının ve bana en uygun kâğıdın peşine düştüm. Baskılar yavaş yavaş ortaya çıkmaya başlayınca karanlık odada baskı yaptığım eski günleri hatırladım ve o günleri çok özlediğimi fark ettim. Yeniden bir karanlık oda kurmak imkânsızdı ama en azından yeniden film çekmeyi deneyebilirdim. Üniversite yıllarında kullandığım 30 yıllık Canon A1'im kaldığı yerden tıkır tıkır çalışmaya başladı. Ancak çektiğim filmlerin banyosunu yaptıracak yer bulmakta epeyce zorlandım, ne de olsa artık film kullanan çok az fotoğrafçı kalmıştı, yılların laboratuvarı REFO bile DİFO olmuştu.

Her Şey Dijitalleşirken Neden Analog?

Günümüzde çığgınca bir dijitalleşme dönemi yaşıyoruz; bilgisayarlar her alana giriyor ve telefondan tost makinesine kadar içinde iki gram silikon olan her cihaz "akıllı" statüsüne erişiyor. Ama aynı zamanda müzik ve fotoğraf gibi yoğun oranda dijitalleşmiş alanlarda hayret verici bir şekilde analoğa dönüş gözlemliyoruz. Plak satışları son yıllarda katlanarak artıyor, tek tük kalan plak üreticileri özellikle gençlerden gelen talebi karşılamak için yeni fabrikalar kuruyor. Benzer bir şekilde fotoğraf çekmeye dijital kamera ve telefonla başlamış olan gençler analog fotoğrafa yöneliyor ve film üreticileri için beklenmedik bir talep yaratıyor. Kodak seneler önce üretimini durdurduğu Kodachrome'u

yeniden üretmek için planlar yapıyor, Ilford kapasite artırıyor, Ferrania'nın çalışanları fabrikalarını yeniden hayata döndürmek için çığgınca bir gayret içine giriyor. Analog sistemler için başlatılan kitlesel fonlama kampanyaları hedeflerinin çok üstünde fon topluyor.

Neden? Dijital teknolojilerin getirdiği bunca avantaja rağmen neden analoğa karşı böyle bir ilgi ortaya çıktı? Benim aklıma iki sebep geliyor:

Analog çok daha keyifli: Şüphesiz profesyonel işler için dijital teknolojilerin getirdiği avantajları görmezden gelmek ve kullanmamak mümkün değil. Ama bazılarımız için özel işlerde analog çalışmak çok daha keyifli. Benzer bir şekilde yük taşımak için

tanker ve şilepler daha efektif olmasına rağmen yelkenle gezmenin çok daha keyifli olması gibi.

İnsan da analog bir canlı (en azından şimdilik): Gözlerimiz ve kulaklarımız analog çalışıyor. Belki de bu yüzden analog müzik dinlediğimiz zaman veya analog bir fotoğrafa baktığımız zaman tarif edemediğimiz bir haz alıyoruz. Aynı zamanda bir şeyi ne kadar çok duyu organımızla algı-larsak ona o kadar fazla bağlanıyoruz galiba. Örneğin analog bir fotoğrafı görüyoruz, tutuyoruz ve bazı durumlarda kokusunu alabiliyoruz (ıslak plaka pozitifler verniklendikten sonra lavanta kokar); ancak ekranda gördüğümüz dijital bir fotoğrafın boyutunu bile algılayamıyoruz.

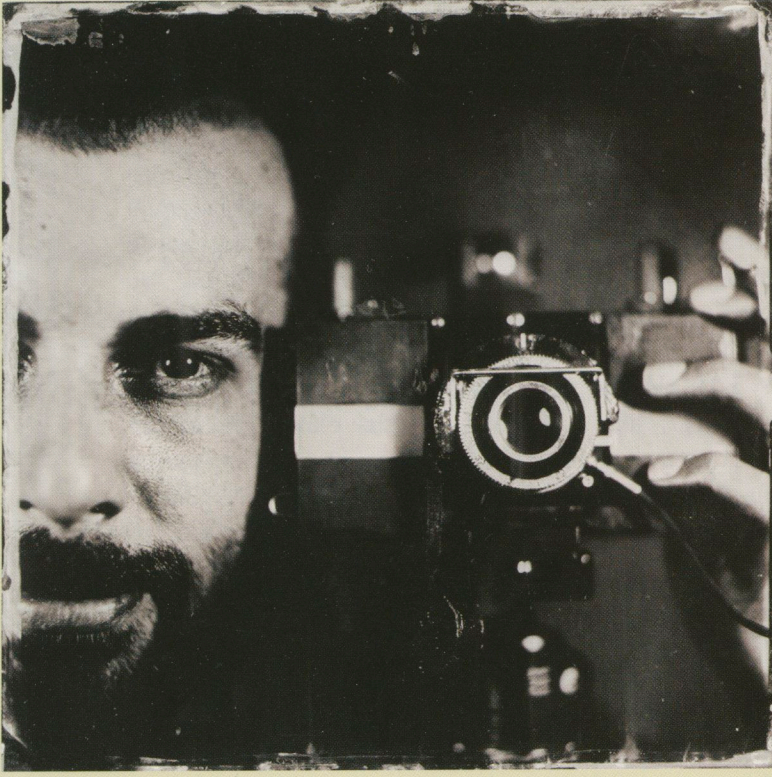

Islak plaka tekniği ile yapabileceğimiz fotoğrafın büyüklüğü, makinenin büyüklüğü ile orantılı. Bu fotoğraftaki makine ile 50x50 cm büyüklüğüne kadar fotoğraf yapmak mümkün.

İlk rulolar banyodan geldiği zaman bu işi de benim yapmam gerektiğine karar verdim. Kısa zaman içinde çok daha fazla analog çalışır olmuştum; analog fotoğrafla ilgili dergileri ve blog'ları da daha yoğun takip etmeye başlamıştım. Ian Ruhter'in, seyrettikten sonra hayatımın akışını değiştiren Silver&Light videosuna işte o günlerde rastladım.

Profesyonel bir reklam fotoğrafçısı olan Ian Ruhter bir gün ilk fotoğraf tekniklerinden biri olan ıslak plaka (wet collodion) ile tanışır ve kendini o kadar kaptırır ki sonunda işini gücünü bırakıp bütün birikimiyle bir kamyoneti devasa bir fotoğraf makinesine dönüştürüp yollara düşer ve bugüne kadar yapılamamış büyüklükte inanılmaz ıslak plaka fotoğraflar yapmaya başlar. Fotoğraf tarihinden ıslak plaka hakkında hayal meyal bir şeyler hatırlıyordum ama 21. yüzyılda bu tarihi tekniği kullananlar olduğundan haberim yoktu. Bu kısa videodan ve gördüğüm fotoğraflardan o kadar etkilendim ki, orada onlarla beraber olmak istedim. O kadar çok istemişim ki, tesadüfler arka arkaya geldi ve birkaç ay sonra Ian Ruhter kamyonet fotoğraf makinesiyle benim fotoğrafımı çekiyordu ve bana ıslak plaka tekniğini öğretiyordu.

Ancak Türkiye'ye dönünce zor günler beni

bekliyordu. Gerekli kimyasalları temin etmek bile aylar sürdü. İş başa düşmüştü ve tabii ki hiçbir şey eğitimdeki gibi kolay yürümüyordu, bir türlü doğru dürüst bir görüntü elde edemiyordum. Neyse ki yardımına yıllarını ıslak plaka ve diğer tarihsel tekniklere adanmış olan Quinn Jacobson'ın kitapları, videoları ve online eğitimi yetiştirdi. Plakalarda görüntüler oluşmaya başladıkça artık biliyordum ki uzunca bir süre ıslak plaka ve diğer tarihsel tekniklerle uğraşacaktım.

Tarihi tekniklerle çalışmanın beni en çok cezbeden tarafı, fotoğrafçının sürecin başından sonuna kadar kendi başına olması, hiçbir teknolojiye bağımlı olmadan, tamamen kendi üretimi olan bir iş ortaya çıkartabilmesi. Dijital fotoğrafta başkalarının geliştirdiği teknolojilere o kadar bağımlı hale geldik ki, sürecin sonunda ortaya çıkan işin arzu ettiğimiz şekilde olabilmesi için bağımlı olduğumuz teknolojileri düşündüğümüz zaman dehşete düşebiliriz: Son çıkışı aldığımız yazıcıdan baskı kâğıdının kaplamasına, kullandığımız yazılımlara ve fotoğraf makinesinin sensöründen objektifine onlarca sistemin düzgün çalışmasına bağımlıyız. Bunlardan biri düzgün çalışmasa elimiz ayağımız kesilir. Bir de alışmış olduğumuz yazılımların veya cihazların üretiminin durması sorunu var. Yakın

zamanda Google birkaç yıl önce satın aldığı Nik Software filtrelerinin geliştirilmesinin sona erdiğini açıkladı. Dünya çapında birçok profesyonel fotoğrafçının iş akışında en önemli halkalardan bir olan Nik filtreleri, muhtemelen Photoshop'un ileri bir sürümü ile uyumsuz hale gelecek ve artık kullanılmayacak. Bu filtrelerle işlenmiş fotoğrafların ileride yeniden işlenmek üzere açılıp açılmayacağı ise henüz bilinmiyor.

Analog fotoğrafta da benzer sorunlar yaşıyoruz. Her geçen gün yeni bir film çeşidinin üretimi duruyor ve o filme alışmış olan fotoğrafçılar ortada kalıyor. Oysa ki tarihi tekniklerde kullandığımız filmi ve kâğıdı bile temel kimyasalları kullanarak kendimiz yapıyoruz. Teknik özgürlüğün yanı sıra tarihi tekniklerin beni en çok tatmin eden yönü ise ortaya çıkan her fotoğrafın el emeği ile üretilmiş benzersiz bir obje olması.

Yıllarca fotoğrafla uğraşmama ve çevremden gelen bitmek bilmeyen taleplere rağmen bir türlü bir sergi açacak kadar fotoğrafı bir araya getiremedim. Nihayet ıslak plaka ile yoğun olarak çalıştığım bir buçuk yıla iki kişisel, bir de uluslararası karma sergi sığdırabildim. Tarifi mümkün olmayan büyüklü bir dönem yaşadım; belki de düştün uyandırdığımı zannederken başka bir düşe kapıldım...

Berk Bilgin kendi yaptığı fotoğraf makinesi ile. 30x30 cm. Ambrotype. Bu makine ile 5x5 cm veya 5x7 cm plakalara ıslak plaka fotoğraflar çekilebildiği gibi 120 roll film de kullanmak mümkün (üstte, solda). Aslı #10 19x19 cm. Ambrotype (üstte, sağda).

Islak Plaka Hakkında

Fotoğrafi ilk olarak kimin icat ettiği halen tartışma konusudur. 1839 yılında Fransız Louis Daguerrre (1787-1851) daguerreotype tekniğini, İngiliz Henry Fox Talbot (1800-1877) ise calotype tekniğini geliştirerek birbirlerinden bağımsız olarak görüntüyü sabitlemeyi başardılar. Ancak her iki tekniğin de noksan tarafları, uygulamadaki zorluklar ve yüksek telif ücretleri nedeniyle fotoğrafın nimetlerinden sadece çok dar bir çevre yararlanabildi. Ta ki 1851 yılında İngiliz heykeltıraş Frederick Scott Archer (1813-1857) ıslak plaka tekniğini geliştirene kadar. Kendinden önceki tekniklerin üstün taraflarını birleştirmesi ve Archer'ın icadını hiçbir telif talebinde bulunmadan insanlığın kullanımına sunması sayesinde ıslak plaka ile fotoğrafçılık hızla yayıldı.

Fotoğrafçının aynı zamanda bir kimyager gibi çalıştığı ıslak plaka tekniğinde, cam veya parlak siyah bir metal önceden hazırlanan bir kimyasal karışım ile kaplanıp, gümüş nitrat banyosunda bekletilerek ışığa

hassas hale getirilir. Böylece cam veya metal plakanın üzerinde el yapımı bir film tabakası oluşturulur. Daha sonra bu plaka fotoğraf makinesinin içine yerleştirilir, pozlamadan sonra da karanlık odada geliştirici ve sabitleyici banyo işlemlerine tabi tutulur. Bütün işlemin 5-10 dakika içinde tamamlanması gerekir; aksi halde kimyasal maddeler kuruyacağı için fotoğraf bozulur. Son olarak plaka verniklenerek uzun yıllar bozulmadan kalması sağlanır. 1850'lerde yapılmış olan fotoğraflar günümüze kadar bozulmadan ulaşmıştır. Islak plaka tekniği kullanarak hazırlanan cam negatifler sayesinde fotoğraflar kâğıda basılarak çoğaltılabildiği gibi, camın arkası siyah bir madde ile kaplanarak (ambrotype) veya siyah metal (tintype) kullanılarak özgün pozitif imajlar yaratmak mümkündür.

Islak plaka tekniği ile çalışmanın en önemli zorluğu, işlem uzadığı zaman plakanın üzerindeki film tabakası kurduğundan karanlık oda işlemi dahil bütün çekimin 5-10 dakika içinde bitirilmesi şartıydı. Bu yüzden

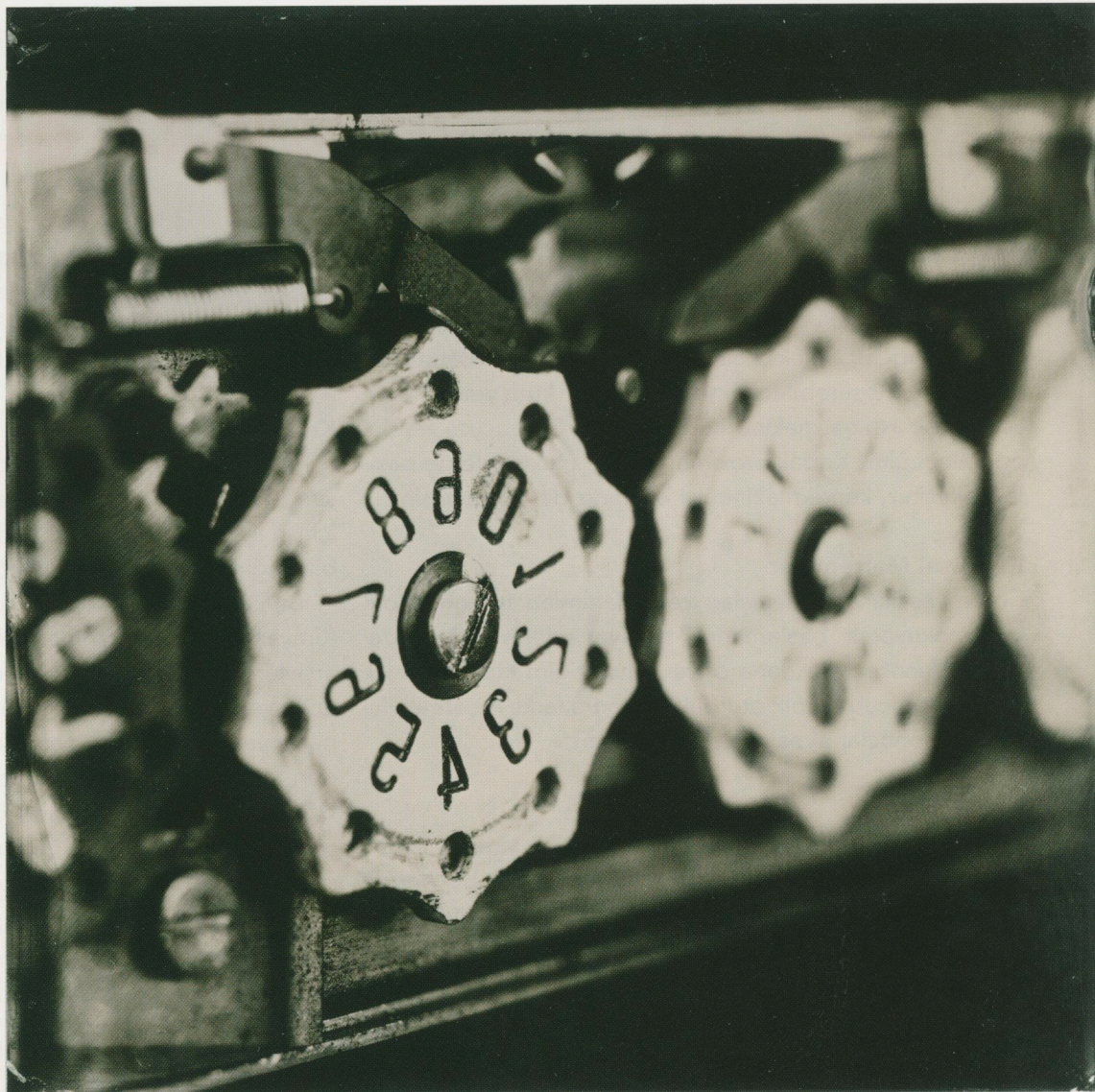
fotoğrafçılar karanlık odalarını beraberlerinde taşımak zorundaydı. Bazı fotoğrafçılar karanlık oda işlemini özel olarak imal edilen kutularda gerçekleştirirken, bazıları da bu işlem için çadır veya karavanlar kullanıyordu. 1870'lerde gelişen kuru plaka tekniğinin bu sorunu ortadan kaldırmasıyla ıslak plaka daha az kullanılır oldu. Nihayet 1879 senesinde George Eastman'ın Kodak'ı kurarak kuru plaka ile kaplı plakaların seri üretimine başlamasıyla ıslak plaka tamamen unutuldu. Eastman bugün bile kullandığımız fotoğraf ve sinema filmlerinin temellerini atmış oldu.

Ne yazık ki Scott Archer, bu kadar önemli bir icadı insanlığa kazandırmış olmasına rağmen bu işten hiçbir maddi kazanım elde edemedi, beş parasız bir şekilde hayata veda etti. Yakın zamana kadar doğum yeri ve ölüm tarihi dahi yanlış bilinen Archer'ın kayıp olan mezarı 2010 yılında bulundu ve Quinn Jacobson öncülüğünde Collodion Collective tarafından hazırlanan plakette mezarına yerleştirildi.

Islak plaka tekniğini öğrenirken değişkenleri azaltmak için elimdeki alçı bir büstün sabit ışık altında fotoğraflarını çekerek işe başladım. İlk denemelerde her şey ters gitti ve görüntü bile elde etmek mümkün olmadı (üstte, solda). Yavaş yavaş hatalarla dolu olsa da beni mutlu eden sonuçlar ortaya çıkmaya başladı (üstte, ortada). İlerleyen haftalar içinde sorunları ve hataları bir bir giderdikten sonra artık bu tekniği öğrenmişim (üstte, sağda).

Calculus serisinden Addometer #32
19x19 cm. Tintype.

Calculus serisinden Soroban #15
19x23 cm. Tintype.

Çalışmaya Başlamak İçin Neler Gerekli?

Fotoğraf Makinesi

Her ne kadar en iyi sonuçlar körüklü teknik kameralar ve antika objektifler ile alınıyor olsa da temel olarak önünde herhangi bir objektif olan ve içine cam veya metal plakalarını yerleştirebileceğiniz karanlık bir kutu yeterli. Ben plastik bir Holga makine ile başladım. Çok ucuza temin edebileceğiniz Kodak Brownie türü bir makineyle de başlayabilirsiniz, kendi makinenizi kendiniz de yapabilirsiniz.

Kimyasal Malzemeler

Kimyasallar, hazırlanışları ve kullanımları hakkında bir kitap okuyarak başlamanızı tavsiye ederim. Özellikle Quinn Jacobson'ın daha önce bahsettiğim kitabı çok iyi bir başlangıçtır. Teknik oturduktan sonra farklı reçeteler ile değişik sonuçlar almayı deneyebilirsiniz.

Işık

Islak plaka tekniğinde hazırladığımız el yapımı filmin ISO değeri yaklaşık bir. Kimyasallar eskidikçe bu değer daha da düşüyor. Dolayısıyla çok fazla ışığa veya uzun

pozlama sürelerine ihtiyaç var. Ayrıca ultraviyoleye daha hassas olduğundan, pozometre kullanmak da mümkün değil. Dolayısıyla pozlama süreleri tamamen tecrübeye ve deneme/yanılmaya göre belirleniyor.

Karanlık Oda

Tam teşekküllü bir karanlık oda kurmadan evin banyosunda bile çalışmaya başlayabilirsiniz. Dışarıda çalışmak içinse ışık geçirmeyen bir çadır veya kendi başınıza yapabileceğiniz karanlık bir kutu kullanabilirsiniz.

Bunların dışında başka gereksinimler de bulunuyor. Kimyasalların hazırlanmasından çekime, verniklemeden arşivlemeye kadar sürecin her aşaması zaman alıyor ve aceleye geldiği zaman sorunlar çıkmaya başlıyor, bu nedenle sabırlı olmak gerekiyor. Azimli olmak, pes etmeden çalışmaya devam etmek bir diğer önemli nokta. Uğraşacağınız kimyasalların bir kısmının yanıcı ve patlayıcı, bir kısmının zehirli, bir kısmının ise kanserojen olduğunu, bu yüzden tedbiri hiçbir zaman elden bırakmamak gerektiğini de unutmamalı.

Karanlık odada kırmızı ışık altında, geliştirici banyo sonrasında ilk görüntü beliyor. Islak plaka tekniği ile 700'ün üzerinde fotoğraf yapmış olmama rağmen bu aşamada hâlâ heyecanlanıyorum (altta, solda). Cam plaka üzerine önceden hazırlanmış karışımın dökülmesi. Daha sonra bu plaka gümüş nitrat solüsyonu içinde bir süre bekleyecek ve el yapımı film, pozlamaya hazır hale gelecek (altta, sağda).

Ian Ruhter'in kamyonet fotoğraf makinesinin içi. Fotoğrafçı, makinenin içine girerek sistemin bizzat bir parçası oluyor. Fotoğrafın çekileceği plakayı ileri geri hareket ettirerek netliyor ve daha sonraki aşamalarda da makinenin bir parçası gibi çalışmaya devam ediyor.